

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد همه سر به سر تن به کشتن دهیم
بدین بوم و بر زنده یک تن مباد از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Historical

تاریخی

داکتر اجرالدین حشمت

از جنبش مشروطه تا دولت مشروطه در افغانستان

مآخذ و توضیحات بخش اول

- ۱) مغاره های قره کمر (هېیک) و چهلستون در بامیان، آثار مکشوفه در آق کپړک (جنوب شهر مزار شریف)، مندیگک (شمال قندهار)، افغانستان در مسیر تاریخ، تالیف میر غلام محمد غبار، جلد اول صفحه ۳۳-۳۴، از انتشارات جمهوری چاپ ششم، تهران-۱۳۷۶ هـ ش
- ۲) حد فاصل دوره های تاریخ و ماقبل تاریخ رسم الخط و نوشته است و تاریخ نوشته خاک های مابا ظهور دودمان هخامنشی یکی از قبایل آریایی شروع میشود. دوره تاریخی یا تاریخ مدرن افغانستان با همین دودمان هخامنشی آغاز میشود زیرا با راول نامهای نقاط مختلف و اسمای ساکنان آن و حتی اسمای بعضی از رجال این سرزمین در سنگ نوشته های میخی این دوره تذکار یافته، به عبارت دیگر نام های اماکن، مردم و رجال و برخی مطالب مربوط به آن با قید تحریر در دل تاریخ سپرده شده است. بنام علیه سال (۵۵۰) قبل از میلاد یا درست وسط قرن ششم قبل از میلاد آغاز دوره تاریخی خاک های افغانستان است و تا حال کدام سنگ نوشته دیگر مینی بر وقایع تاریخی از خاک های کشور ما پیدا نشده با یاد این زمانه را شروع دوره تاریخی سرزمین افغانستان قبول کرد (کهزا، افغانستان در پرتو تاریخ)
- ۳) افغانستان ما قبل آریایی، نورالله تالقانی، ص (۹۶) کابل - ۱۳۶۱ هـ ش.
- ۴) در مورد پیدایش انسان دانشمندان نظر واحد ندارند بعضی از آنها ظهور انسان را بیشتر از یک میلیون سال میدانند
- ۵) نظام بردگی در ممالک مختلف همزمان از بطن جامعه اشتراکیه به وجود نیامده، بلکه نظر به ارتقای سطح تولیدات مالی در مقاطع زمانی متفاوت عرض وجود میکند.
- ۶) این مطلب قابل تذکر است که ساکنین اولیه افغانستان و مناطق همجوار آن که از هزاران سال قبل تا هزاره دوم قبل از میلاد در آن ساکن بودند مردمان آریایی نژاد نبودند، متأسفانه نسبت عدم توجه لازمه اشخاص مسؤول دولت در توسعه باستان شناسی و عدم اطلاعات کافی در آن زمینه ریشه های قومی و قبایلی که پیش از آریایی ها در افغانستان و دیگر مناطق آسیای میانه زندگی میکردند شناخته نشده است. اما این معماران مدنیتهای درخشان ما قبل تاریخ افغانستان و مناطق همجوار در حدود نیمه هزاره دوم قبل از میلاد... از طرف مهاجران هند و اروپایی (آریاییان) از بین برده شده است (افغانستان ما قبل آریایی ها، صفحه ۷۰)
- ۷) جنبش مشروطه خواهی در افغانستان، پوهاند سید سعدالدین هاشمی، چاپ دوم، صفحه ۸، شورای فرهنگی افغانستان ۱۳۸۰ هـ ش.

۸) تا جیکان ، با با جان غفورف ، چاپ د بیار تمننت تاریخ عمومی فا کولتة علوم اجتماعی ، صفحه ۲۶۸ ، برگردانندگان پوهاند داکتر جلال الدین صدیقی و روشن رحمان ، حمل -۱۳۶۳ هـ ش .

۹) مطابق قانون اساسی عهد امانی که در لوی جرگه دهم ماه اپریل ۱۹۲۳ م بنا م «نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان» تصویب شد ، ماده نهم آن مشعر است که : کافه تبعه افغانستان آزادی شخصی خود را مالک بوده حریت دیگر اشخاص را اخلال نمی کند . مطابق همین نظامنامه بردگان هزاره میراث دوره عبدالرحمان خان از بردگی نجات یافته و از آنجمله هفت صد و چند نفر کنیز و غلام در شهر کابل از منازل ارباب خود برآمدند (غبار)

۱۰) به مردمان شمال اروپا که فاقد تمدن رومی و یونانی بودند بربر گفته می شد .

۱۱) بالاترین درجه علمی در «پوهنتون» های افغانستان بود .

۱۲) مکتب ها و احزاب سیاسی ، مهندس فرشید از انشورات قبال ، تهران -۱۳۶۱ هـ ش .

۱۳) اگرچه ارزیابی رشد نظام فیودالی در مقاطع مختلف زمانی کشور به صورت مرحله ئی خیلی دلچسپ است و هنوز به سویه آسیای میانه و ایران در حدود کتب و رسالات مستقل تهیه نشده است ، اما از آنجا بیکه بررسی این نظام با شرح و بسط تاریخی آن در این جا خارج از موضوع است بناءً غرض جلوگیری از اطنا ب سخن تحقیق بیشتر رشد اقتصادی فیودالیزم را در کشور به آینده موکول می سازیم .

۱۴) افغانستان در مسیر تاریخ ، میر غلام محمد غبار جلد اول از انشورات جمهوری ، چاپ ششم تهران - ۱۳۷۴ هـ ش .

۱۵) همان منبع ، ص (۸۵)

۱۶) همان منبع ، ص (۸۵)

۱۷) همان منبع ، ص (۶۶)

۱۸) همان منبع ، ص (۶۷)

۱۹) همان منبع ، ص (۸۴)

۲۰) تا جیکان ، با با جان غفورف ، جلد دوم ، کابل -۱۳۶۳ هـ ش .

۲۱) افغانستان در مسیر تاریخ ، جلد اول ، ص (۹۵)

۲۲) تا جیکان ، با با جان غفورف ، جلد دوم

۲۳) همان منبع

۲۴) فرقه اسما علیه پیرو ابو ذر قرمط ، واحدش قرمطی (فرهنگ عمید)

۲۵) افغانستان در مسیر تاریخ ، جلد اول ص (۱۰۰)

۲۶) تا جیکان ، با با جان غفورف ، جلد دوم .

۲۷) افغانستان در مسیر تاریخ ، جلد اول ، ص (۱۰۷)

۲۸) همان منبع ، ص (۳۱۵)

۲۹) همان منبع ، ص (۳۱۹)

۳۰) نظر به سوء تفاهمی که بین امیر شیرعلی خان و سید جمال الدین افغانی رخ داد سید مجبوراً مملکت را ترک گفت اما در مراسم تودییی پشنهادت اصلاحی خود را طی یک طومار طویل به امیر تقدیم نمود (افغانستان در مسیر تاریخ ، جلد اول ، ص (۵۹۳)

۳۱) همان منبع ، ص (۵۹۵)

۳۲) مادر این جاطور نمونه یکی دو مکاتبه مامورین بریتانیا ئی و عبدالرحمان خان را از (روابط بریتانیا و افغانستان در نیمه قرن نوزدهم) و (مقدمه امارت عبدالرحمان خان) اثر لارڈ فردریک رابرتس آف ، ترجمه عبدالاحد ترکمنی که در ماهنامه ادبشماره چهاردهم سال دوم ، یازدهم عقرب ۱۳۸۳) نشر شده اقتباس می نمایم . آقای گریفن نامه ذیل را در اول اپریل ۱۸۸۰ م عنوانی عبدالرحمان خان به شرح ذیل نوشت : « اطلاع رسیده که وارد افغانستان شده اید و در نتیجه این نامه به منظور آنکه شاید بخوانید پشنهادت خود را به دولت بریتانیا در مورد ورود به افغانستان به افسر انگلیسی در کابل برسانید ، به وسیله قاصد امینی به شما فرستاده شد . »

قسمتی از جوابیه عبدالرحمان خان مشعر است که : « بسیار آرزومند دوستی بریتانیا و با زگشت آرامش و نظم در افغانستان هستیم . »

در نامه دیگر عبدالرحمان خان که در نوزدهم اپریل ۱۸۸۰ به لیپل گریفن مینویسد : « باعث از تحریر اینک : در این ساعت مسعود نامه مشفقانه شما را دریافت کردم . شما با روحیه عدل و دوستی خواهان آرزوی من در افغانستان شده اید دوست محترم ، خادمان آن دولت بزرگ (بریتانیا) به خوبی میدانند که در طول این مدت دوازده سال تبعید در قلمرو و امپراطوری روسیه ، شب و روز آرزوی باز دید وطن را در دل می پروراندیم . وقتی امیر مرحوم شیرعلی خان مرد و هیچ کس نبود که بر قوم فرمان براند ، من پشنهاد کردم به افغانستان برگردم ، ولی قسمت نبود (که با بد این کار را کنم) ، پس من تا شکنند رفتیم . در نتیجه امیر محمد یعقوب خان که به موافقه رسید و با دولت بریتانیا صلح کرد ، به امیری

افغانستان گماشته شد. ولی او از آن زمانیکه از شما جدا شد، به سخنان هر آدم مغرض (نادرست) گوش داد، اشخاص احمق را به قدرت رسانید و افراد جاهلی را به اداره امور افغانستان پرداختند، که در زمان سلطنت جدم (دوست محمد خان) که هژده فرزند لایق داشت طوری اداره می شد که شب چون روز روشن بود، با لآخره افغانستان نزد تمام دول بی آبرو شد و ویران گردید. بنا بر این، اکنون که شما خواهان از آرزو و تمایلات من شده اید، (خواست های من) عبارت اند از: اینکه تا هنگامی که امپراطوری شما و روسیه وجود دارد، هموطنان، اقوام افغانستان باید به آرامی در صلح و آسایش باشند. و این که این دو دولت باید ببینند ما راست و با وفا میباشیم و این که ما باید در میان آن دو (انگستان و روسیه) در صلح به سربریم، زیرا اقوام من از جدال با امپراطوری ها عاجزند و به خاطر خواست های تجارتنیابه شده اند، و ما دوستی شما را آرزو داریم که به مردم افغانستان همدردی و آنان را کمک نموده، تحت حمایت شرافتمندانه این دو قدرت قرار دهید. این کار به اعتبار هر دو امپراطور انجام میدهد و به مردم افغانستان صلح و به مخلوق خداوند آرامش و سعادت میرساند. این آرزوی من است و بقیه بسته به تصمیم شما است.

۳۳) افغانستان در پنج قرن اخیر، میر محمد صدیق فرهنگ، جلد اول، ص (۴۱۴) مشهد-۱۳۷۱ هـ.

۳۴) همان منبع، ص (۴۱۴)

۳۵) افغانستان در مسیر تاریخ، جلد اول.

۳۶) نی نامه، از سکوت تا فاجعه، داکتر سید هاشم صاعد، ص (۴۹)، شماره چهارم سال ۱۳۶۶ هـ.

۳۷) جنبش مشروطه خواهی در افغانستان، پوهاند هاشمی، جلد اول ص (۱۲۹)، سویدن-۱۳۸۰ هـ.

۳۸) جنبش مشروطیت در افغانستان، پوهاند حبیبی، ص (۱۶۶)، ناشر سازمان مهاجرین مسلمان افغانستان ۱۳۷۷ هـ.

۳۹) محمود خان پدر اعظم خان و پدر کلان شادروان عبدالرحمان محمودی است که اخیراً لذکر از پیشوایان مشروطه خواهان جنبش دیموکراتیک عصر شاه محمود خان، مؤسس حزب خلق (۱۳۲۹ هـ مطابق ۱۹۵۰ م)، صاحب امتیاز جریده «ندای خلق» و وکیل منتخب مردم شهر کابل در دوره هفتم شورای ملی (۱۹۴۹-۱۹۵۱ م) بود، در ۱۹۵۲ م همراهی عدّه از اعضای حزب خلق محبوس شد. دکتور محمودی فقید با وجود مرضی شدید یکبار عاید حالش بود سالیان طولانی (۱۳۳۱-۱۳۴۰ هـ) زحمت زندان را متحمل شد و نزدیک مردن بود که جسد ضعیف و مریضش را از بستر زندان به بستر خانه اش انتقال دادند و بعد از چند روز معدود به رحمت حق پیوست. روانش شاد و خاطره اش گرمی باد.

۴۰) سردار محمد عظیم خان که از ما ورا لنهر به افغانستان برگشته و در خانه سردار محمد عزیزخان نادر در قلعه چه بینی حصار منزل کرده بود خوابی دید که با البسه سرخ، سوار اسپ است. رفقا خوابش را چنین تعبیر کردند که روزی پادشاه خواهی شد. این خواب و تعبیر به امیرحبیب الله خان راپور داده شد... امیر امر کرد تا متهم جوان را در باغ ارگ ببرند و وحشیانه سنگسار کردند، ثور ۱۲۹۱ هـ (غبار)

بقول پروفیسور هاشمیان: سردار محمد عظیم خان جوان رشید، خوش قیافه، خوش اندام و صاحب منصب نظامی (برگد) بود، و از نگاه سلسله نسب با امیر حبیب الله خان نواسه کاکا میشد. اما امیر عموزاده خود را به خاطر تعبیر خوابش اعدام کرد. علاوه بر سردار محمد عزیزخان نادر پسر امیرمحمد اعظم خان (برادر سردار محمد اسحاق خان) را که کای پدر محمد عظیم خان بود، به خاطر تشویش از احتمال ادعای سلطنت، با فامیلش به هندوستان فراری ساخت. اخلاف سردار محمد عزیزخان نادر بعد از وفات و دفن سردار در پشاور، در عهد سلطنت امان الله خان بوطن برگشتند. زوجه سردار محمد عزیزخان نادر موسوم به خدیجه (ملقب به بی بی کو) در عصر امان الله خان معلمه مکتب مستورات و یک دختر سردار موصوف موسوم به خاور (مادر داکتر سید خلیل الله هاشمیان) در عصر امانی معلمه و بعد سر معلمه مکتب قلعه باقرخان بود.

۴۱) جنبش مشروطه در افغانستان، پوهاند هاشمی، ص (۱۴)

۴۲) نویسند این رساله به اساس توضیحات شواهد عینی و اسناد تاریخی با خصوصیت فطری سردار محمد هاشم صدر اعظم کابینه سلطنت های محمد نادر خان و محمد ظاهر شاه (۱۹۴۶-۱۹۲۹) که مردی قسی القلب، جبار، سنگدل، بی رحم و تا آخر عمر مجرد بود آشنائی داشتم، با ورق زدن او را ق تاریخ شخص دیگری را بنام آقا محمد قاجار شناختم که از نظر سلامتی جسمی، خصلت ذاتی، خشونت و قساوت بسیار شبیه به اول الذکر است.

۴۳) افغانستان در مسیر تاریخ، جلد اول، ص (۳۵۳)

۴۴) انقلاب مشروطه ایران، ایوانف.

۴۵) انقلاب مشروطه ایران، ژانت آفاری، ترجمه رضائیان، ص (۵۱)، نشر بیستون-۱۳۷۹ هـ.

۴۶) زنان ایران در جنبش مشروطه، عبدالحسین ناهید، نوید المان غرب-۱۳۶۸ هـ.

۴۷) انقلاب مشروطه ایران، ژانت آفاری، ص (۴۲)

۴۸) زنان ایران در جنبش مشروطه عبدالحسین ناهید، ص (۲۵)

۴۹) همان منبع

۵۰) تاریخ مشروطه ایران، احمد کسروی از انتشارات امیرکبیر، ص (۵۷۷)، تهران-۱۳۷۸ هـ.

- (۵۱) گوشه های از تاریخ وقایع يك صد ساله اخير ايران ، بيوك صا دقي ، چاپ انترنشنل پرنتننگ (بدون تاریخ)
- (۵۲) در سال ۱۸۸۷م سردار عبدالعزیز خان در ایران از فراریان عبدالرحمان خان در آن کشور بدربار ناصرالدین شاه قاجار در حالت تبعید به سر می برد . رضا خان که در آن زمان افسر جوانی بود به صفت پاور از سردار موصوف پاسداری می نمود (از خاطرات چاردهه دیپلوماتیک من در خدمت افغانستان و جهان ، دوکتور عبدالحکیم طبیبی)
- (۵۳) گیلان در جنبش مشروطه ، ابراهیم فخرانی ، چاپ اول ، تهران -۱۳۵۳ هـ .
- (۵۴) اگر خواننده محترم طالب معلومات بیشتر با برخورد محمدنا در خان در برابر مشروطه خواهان افغانستان باشد ، لطفاً افغانستان در مسیر تاریخ جلد دوم و یا سرنشینان کشتی مرگ یا زندانیان قلعه ارگ - اثر عبدالصبور غفوری را مرور نماید .
- (۵۵) نگاهی به تاریخ جهان ، جواهر لعل نهرو ، ترجمه محمود تفضلی چاپ یازدهم جلد سوم ، ص (۱۳۴۳) ، مؤسسه انتشارات امیرکبیر ، تهران -۱۳۸۳ هـ .
- (۵۶) نگاهی به تاریخ جهان ، جلد دوم ص (۱۱۳۶)
- (۵۷) نگاهی به تاریخ جهان ، جلد دوم ، ص (۱۱۴۴)
- (۵۸) همان منبع
- (۵۹) همان منبع
- (۶۰) همان منبع
- (۶۱) همان منبع
- (۶۲) همان منبع
- (۶۳) همان منبع ، جلد سوم ، ص (۱۳۶۱)
- (۶۴) همان منبع ، جلد سوم ، ص (۱۳۶۳)
- (۶۵) افغانستان در مسیر تاریخ ، جلد اول ، ص (۴۱۶)
- (۶۶) همان منبع ، صفحه ۴۲۰
- (۶۷) همان منبع ، ص (۴۲۱)
- (۶۸) همان منبع ، ص (۴۳۴)
- (۶۹) نگاهی به تاریخ جهان ، جواهر لعل نهرو
- (۷۰) همان منبع
- (۷۱) همان منبع
- (۷۲) همان منبع
- (۷۳) همان منبع ، جلد دوم ، ص (۸۴۷)
- (۷۴) همان منبع
- (۷۵) افغانستان در مسیر تاریخ ، جلد اول ص (۷۳۸)
- (۷۶) نگاهی به تاریخ ، جلد دوم ، ص (۱۱۵۲)
- (۷۷) همان منبع
- (۷۸) « دیکا بریه » کلمه روسی ، معادل ماه دسمبر انگلیسی است
- (۷۹) نگاهی بتاریخ جهان ، جلد دوم ، ص (۱۱۵۴)
- (۸۰) همان منبع ، ص (۱۱۵۷)
- (۸۱) همان منبع
- (۸۲) همان منبع
- (۸۳) همان منبع ، جلد دوم ص (۱۱۶۱)
- (۸۴) همان منبع
- (۸۵) همان منبع ، جلد دوم ، ص (۱۱۶۶)
- (۸۶) جنبش مشروطه خواهی در افغانستان ، پوهاند هاشمی ، ص (۸۹)
- (۸۷) همان منبع
- (۸۸) نگاهی بتاریخ جهان ، جلد دوم ، ص (۱۱۶۶)
- (۸۹) همان منبع ، ص (۸۷۷)

- (۹۰) همان منبع ، جلد دوم ص (۸۸۹)
(۹۱) همان منبع ، جلد دوم ، ص (۸۹۱)
(۹۲) همان منبع ، جلد دوم ، ص (۸۹۴)

آن عده از هموطنانی که خواسته باشند کتاب را خرید نمایند می توانند به آدرس ذیل تماس بگیرند:

Dr. Ajruddin Hashmat
97 Forest Heights Str.
Whitby, Ont. L1R 1x7. Canada
Tel (905) 665-8767